

La voluntat de poder

Poder i antiigualitarisme en Nietzsche i en Hitler: un al·legat contra la banalització

Ernst Tugendhad

Es pot parlar de Nietzsche i alhora de Hitler? Molts dels que varen dir la seua amb motiu del 100 aniversari de la mort de Nietzsche, s'hi han manifestat sense embuts: no. Tanmateix, és ben difícil fer abstracció de l'època nazi i si compare l'antiigualitarisme de Nietzsche amb el de Hitler no és sols perquè, tot i les diferències paleses, hi ha realment punts de contacte, sinó també perquè pense que Nietzsche no hauria dit moltes coses si hagués sabut allò que ara sabem. Això fa també la comparació, que s'hauria pogut posar davant Nietzsche mateix, plena de sentit. Qui llegeix avui Nietzsche, davant determinades afirmacions, no pot estar-se de tancar els ulls o d'exclamar: «Ah, si haguesses sabut!»

L'igualitarisme inspira, d'ençà de la Revolució Francesa, la idea que tenim de la moral i la legitimitat. Tot i que no és compartit per molts, domina tanmateix l'escena del debat. Com que això és així, els pensadors moderns que veuen les coses d'una altra manera no són simplement

no-igualitaris, sinó anti-igualitaris. Entenen la seua posició, de manera reactiva, com a lluita contra l'igualitarisme. Igualitarisme en aquest sentit no vol dir repartiment igual de béns materials, sinó –i en això coincideixen també Nietzsche i Hitler– que tots els homes tenen els mateixos drets fonamentals.

No sabem si realment Hitler va llegir Nietzsche, però les seues posicions antiigualitàries són similars a bastament. La primera impressió és: tant Nietzsche com Hitler refusen la idea de la igualtat, ambdós amb una energia remarcable. I a tots dos els sembla quelcom gairebé absurd i particularment incompreensible: en el *Zarathustra* de Nietzsche la doctrina de la igualtat se'ls adjudica a les taràntules, en Hitler és una idea de jueus.

En comptes de la igualtat, emperò, no ha d'haver-hi, diguem-ne, un altre criteri de justícia, sinó el poder. L'expressió de Nietzsche és «voluntat de poder», i Hitler declara: «El més fort té sempre dret a imposar la seua voluntat», aquesta és la llei de la natura. El poder tot sol –entès com a violència– decideix i, alhora, justifica. La igualtat és, doncs, refusada en nom del poder. I la justificació d'això, tant en Nietzsche com en Hitler, diu: és un fet que tota acció humana, i la vida en general, està de-

Ernst Tugendhad és professor emèrit de filosofia de la Freie Universität de Berlin. És autor d'una àmplia obra, centrada sobretot en qüestions d'epistemologia i de filosofia moral i política. Actualment viu a Tübingen. Aquest article fou publicat a *Die Zeit*, 38 (2000).

terminada exclusivament per l'ansia de poder. I això implica (un altre punt d'acord entre Nietzsche i Hitler) que també la pulsio igualitària està determinada, en el fons, per l'afany de poder.

I tanmateix hi ha diferències essencials entre ambdues posicions. La posició teòrica de Hitler és molt simple, mentre que Nietzsche era un filòsof inusualment complex i ple de matisos. Hitler tenia un concepte elemental i esquemàtic del poder (en el sentit de violència), mentre que Nietzsche vinculava al seu concepte de voluntat de poder les respostes a diverses qüestions; no tenia un concepte unívoc. A més, Nietzsche tenia un interès fonamental per la moral com a concepte, mentre que Hitler es considerava home d'acció, no de pensament. S'interessava exclusivament pel seu poder i, doncs, com la mateixa cosa, pel poder del *Volk*, del poble, mentre que Nietzsche era un enemic del nacionalisme. Es considerava membre d'una elit d'individus de talent, la qual cosa anava lligada a la idea d'una desigualtat insuperable, determinada per la sang, entre els homes «superiors» i els homes «corrents». I així la desigualtat en què pensava Nietzsche era una dissimilitud quasi vertical, una desigualtat entre els que són a dalt i els que són a baix. Hitler, en canvi, tenia present sobretot la lluita de poder entre els pobles, és a dir, una desigualtat horitzontal.

Em referiré primerament, contra el criteri cronològic, a les posicions de Hitler. Pel que fa a Nietzsche, cal fugir de les simplificacions. Hom hi pot trobar línies argumentals molt diferenciades. D'aquestes, però, Nietzsche en tria finalment una que considera decisiva. I aquesta és la que dona lloc a una proximitat immediata entre Nietzsche i Hitler.

Hitler exposa en *Mein Kampf* la seua «concepció del món», cosa que cal entendre tant en termes teòrics com pràctics. Hitler era un voluntarista passional —«fanàtic»—, tota la seua voluntat es concentrava en un sol punt, treure el seu poble —el «*Deutschtum*»— de la «humiliació» del Tractat de Versalles i conduir-lo al domini del món. Aquest concepte pràctic s'articula amb la seua comprensió teòrica de la realitat, que manlleva del darwinisme social. Segons aquesta doctrina, la vida en general (i, pel que fa als homes, especialment la dels pobles) és «lluïta per l'existència». El dret és el poder, raó per la qual és natural i just que els forts guanyen i els febles s'enfonsen.

És un error creure que, en relació als jueus, Hitler es limità a portar a l'extrem els prejudicis antisemites corrents. Ja en una declaració de 1919, que acaba amb l'exigència que l'objectiu final «ha de ser indefugiblement l'expulsió dels jueus en general», Hitler distingeix el seu antisemitisme —del qual en diu «antisemitisme de raó»— de l'antisemitisme comú —«de sentiment». En *Mein Kampf* exposa la seua visió de l'evolució històrica dels jueus europeus, que divideix en onze etapes successives. En la darrera subsumeix sota els rètols «igualtat» i «internacionalisme» el liberalisme, la democràcia i el socialisme. Tot allò que Nietzsche qualifica d'«idees modernes», són en Hitler idees jueves. Aquest considera les idees igualitàries com la maquinació d'un enemic que, mancat d'arrelament nacional, les fa servir per destruir allò nacional i elevat i, doncs, allò «moral». Per a Hitler les idees igualitàries es personifiquen en els jueus.

Com veu Hitler la moral? La considera limitada al domini intern de la *Volksge-*

meinschaft, la comunitat del poble. Per a ell és decisiu que tot allò relacionat amb la «humanitat», és a dir, les consideracions relatives al bé de l'individu, només poden tenir «una significació secundària [...] en la lluita d'un poble per la seua existència». Cal «excloure-les totalment com a criteri definidor de les formes de lluita». La darrera frase, naturalment, té una significació literal: quan es tracta d'augmentar el poder de la comunitat pròpia (de la raça), no sols són permesos, sinó obligats, tots els mitjans.

D'aquesta manera Hitler construeix un tot normatiu consistent, lligat tan exclusivament al valor del poble com a raça, que no li cal combatre la moral en el sentit comú i corrent, sinó tan sols adjudicar-li un paper secundari. L'únic element normatiu que combat és l'igualitarisme, car aquest equival a la concepció que els individus, i no els pobles, són portadors de valor. Així, l'igualitarisme s'oposa diametralment a la idea de valor de Hitler. El programa d'extirpació dels jueus —els suposats portadors de les idees igualitàries— és una conseqüència del fet que els considerava una raça.

Quin era el punt de partida en Nietzsche? Karl Ulmer ha mostrat en el seu llibre *Nietzsche: Einheit und Sinn seines Werkes* que tot el pensament de Nietzsche pot ser entès a partir de la pregunta de com era possible que existís «una elevada condició humana i una cultura superior». Rere aquesta pregunta hi havia en Nietzsche la convicció que existien dues menes d'homes, els grans, els superiors, i els homes «corrents» o «inferiors». Aquesta distinció respon a la consciència elitista de Nietzsche, al seu axioma —que es remunta a l'adolescència— que els homes es dividien

en dues classes diferents, determinades per la sang. Nietzsche, al meu parer, mai no arribà a plantejar-se que aquestes diferències, fins on se'ls pot atribuir algun sentit mínimament clar, podrien obeir a un condicionament de context.

En un dels seus escrits primerencs, *De la utilitat i els inconvenients de la història per a la vida*, ho veu d'aquesta manera: els uns sols volen «viure a qualsevol preu», la seua vida s'ajusta a «l'apatia del costum»; el «gran home», en canvi, no «presta atenció» a l'«existència», li importa quelcom que va més enllà, viu en funció d'«una obra [...] una creació», de la «glòria». Ací allò inferior significa encara el convencional, mentre que allò superior està lligat a la independència personal i al fet de transcendir-se en una obra.

En el proemi d'aquella mateixa època a un llibre (que no arribà a escriure) sobre l'estat grec, Nietzsche fa un pas més enllà. Enfront de la «suposada igualtat de drets de tots» i dels «anomenats drets fonamentals de l'home», cal adonar-se que «l'esclavitud forma part de l'essència de la cultura». Perquè hom pugui assolir una «cultura superior», la «classe afavorida» ha de ser mantinguda amb el «plustreball» dels homes comuns. Així, doncs, per a Nietzsche la diferència innata existeix no sols com un fet o una dada; la considera també necessària, i per tant cal forçar-la si és que ha d'existir la cultura. L'home «en si mateix» no té «ni dignitat ni drets». En la necessitat de l'esclavitud com a «condició de tota cultura superior», hi va creure Nietzsche tota la vida. El seu convenciment de la desigualtat dels homes és anterior a la seua crítica de la moral i constitueix una característica invariable del seu pensament.

CONDUCTA MORAL I «VOLUNTAT DE PODER»

Nietzsche va introduir el concepte clau de la voluntat de poder en *Així parlà Zarathustra*. La tesi segons la qual tota vida és voluntat de poder «i res més que això» era, malgrat la indeterminació de l'expressió, però també precisament per això, una idea genial. Atès que tot el comportament humà ha de tenir aquesta estructura, Nietzsche n'extreu un concepte unificador de tot acte volitiu. I la diferenciació entre forts i febles li permet alhora assumir la diferència continguda en el seu axioma de la dissimilitud entre els homes superiors i els inferiors.

Des dels anys de primera maduresa Nietzsche volia demostrar que tota conducta suposadament altruista —i, amb això, tota conducta moral— era en realitat egoista. L'egoisme esdevé en la *voluntat de poder* un concepte homogeni, que alhora s'oposa diametralment a la moralitat.

Però no sols la conducta humana, també la vida en general l'entenia Nietzsche en termes de voluntat de poder. Creia que podia esmenar Darwin i afirmar que també en el domini orgànic el motiu primari no és la supervivència, sinó l'«ampliació del poder». Però, no és absurd dir que tots els processos orgànics són processos de creixement —o d'«increment de força» o d'«assimilació d'elements aliens»?

Quin motiu podia tenir Nietzsche per eixamplar d'aquesta manera tan poc raonable la seua teoria? La resposta més lògica hi seria: si la natura en el seu conjunt està dominada per aquesta llei, l'home no pot ser-ne una excepció. La intenció ací és la mateixa que la de Hitler quan diu que el dret del més fort és la llei de la natura.

Hitler es pensa que amb la seua teoria del poder coincideix amb Darwin. Nietzsche, en canvi, va veure encertadament que la teoria de Darwin no parla dels més forts, sinó dels més aptes per a sobreviure. Així, Nietzsche arribava a la mateixa tesi que Hitler, però sols perquè pensava que podia esmenar Darwin. D'una manera o d'una altra, la tesi és falsa.

¿Pot ser considerada la «voluntat de poder» almenys com a tret característic de tota conducta humana? ¿Realment es pot atribuir tota conducta moral, específicament, a la voluntat de poder? Fins i tot acceptant l'afirmació nietzscheana que tota acció humana i particularment el comportament altruista és d'entrada —o de cap a cap— egoista, cal dubtar tanmateix que allò que es vol siga sempre només poder.

Però sobretot hi ha una qüestió: el terme «poder» és altament ambivalent. Normalment s'entén en el sentit que cal parlar de «poder sobre», i és respecte d'això que s'exerceix el poder, sobre la voluntat d'unes altres persones. Però Nietzsche empra la paraula també en el sentit més general de «força» i «augment de la força», que correspon al terme llatí *potentia*. No hi hauria res a dir, és clar, davant la utilització del terme «poder» en un sentit més ampli, però com que Nietzsche no aclareix la diversitat de significats, oscil·la entre l'un i l'altre.

Si per poder s'entén força i vigoria, es planteja la qüestió de quin criteri ha de servir per a mesurar l'augment de força. Nietzsche hi ofereix les respostes més variades. La qüestió de l'«escala graduada de la força» esdevé fonamental, perquè d'aquesta depèn tota la qüestió de l'«ordre de precedència», de la «jerarquia», i amb això la problemàtica inicial de Nietzsche relati-

va a la diferència entre homes superiors i inferiors.

Nietzsche oscil·la, quan parla de força i salut, entre un concepte més intel·lectual i un altre de més físic. I quan no fa referència sols a la *potentia*, sinó al poder en sentit propi, és a dir, al poder sobre altres, no fa cabal de les diferents possibilitats d'exercici del poder i pensa, per sobre de tot, en la violència física. Per això el gran atractiu del seu concepte de poder era que li permetia de fer-lo servir en un sentit molt i molt ampli, en un temps en què, alhora, passava cada vegada més a primer pla el concepte de vigoria (*Stärke*) en el sentit físic i de poder (*Macht*), en el sentit de violència. I justament en la mesura que passava això, Nietzsche llicava devers la proximitat a Hitler.

D'una manera semblant s'estreny la seua idea dels «homes superiors» i de la seua virtut, l'«aristocratism». Davant la pregunta «què és aristocràtic?» (títol de la darrera secció de *Més enllà del bé i del mal*), Nietzsche fa referència a les societats «aristocràtiques» i, fins i tot, a les «bàrbares». Els homes superiors són per a ell «magnífics animals de presa» i —més a prop de Hitler— «bèsties germàniques rosses». El tret característic d'una aristocràcia «bona i sana» ha de ser no sols que «la seua moral siga capaç d'eleva-se a partir d'una afirmació triomfant» i que aquest sentiment forme part d'un «*pathos* de la distància» envers els febles, sinó també «que accepte amb bona consciència el sacrifici d'una infinitat d'homes els quals, per causa d'ella, han de ser rebaixats i minvats fins a esdevenir homes incomplets, esclaus, instruments».

Ara Nietzsche veu els inferiors, així doncs, no ja tant com els individus

corrents, sinó com els febles, i els forts no sols se'n diferenciaven, sinó que a més els reconeix de manera essencial el poder sobre els febles. «Ací cal pensar a fons i amb radicalitat i desempallegar-se de qualsevol feblesa sentimental: la vida mateixa és essencialment apropiació, ofensa, sotmetiment del que és aliè i més feble, opressió, duresa, imposició de formes pròpies, anèixió i com a mínim, en el millor dels casos, explotació.»

A prop de Hitler se situa també Nietzsche quan presenta Napoleó com la quintaessència del gran home. Per molta diferència que hi hagués entre Napoleó i Hitler, en una cosa són certament comparables: tots dos eren de cap a cap homes de poder, en el sentit corrent de la paraula. I aquest aspecte era decisiu per a Nietzsche. Per ambivalent que siga el concepte de voluntat de poder de Nietzsche, en la seua admiració per Napoleó i personalitats paregudes, com ara Juli Cèsar o Cèsar Borja, és ben unívoc.

Mentre que per a Hitler el poder en el sentit de violència era determinant i exclusiu, fins al punt que la moral tradicional havia perdut qualsevol sentit, el propòsit central de Nietzsche era promoure una «transvaloració de tots els valors», és a dir, devaluar la moral tradicional a partir del seu concepte llampanant de la «voluntat de poder» i proposar una nova comprensió de la moral. Per fer-ho no n'hi havia prou, ni de bon tros, amb invocar motius altruistes a propòsit de la voluntat de poder. Aquests havien estat, al cap i a la fi, els *continguts* de la moral tradicional, mentre que per a Nietzsche del que es tractava sobretot era de destruir la *forma* de totes les morals anteriors, perquè eren sistemes normatius, morals del deure.

NIETZSCHE I ALLÒ SOCIAL

Nietzsche no distingeix entre dos conceptes d'autonomia: independència de judici («l'esperit lliure») i deixar-se dur pels desitjos propis (egoisme). La transvaloració dels valors, en la qual aprofundeix Nietzsche en els seus escrits tardans, no és una nova moral autònoma en sentit intersubjectiu, sinó l'enaltiment de l'individu i el seu egoisme. Cal retornar a l'individu el sentit del seu valor propi, la seua afirmació de la condició natural i de la vida. Ha d'alliberar-se de l'actitud d'avergonyiment i de submissió que li havia exigít l'adaptació a la «moralitat del costum».

Tot i el caire alliberador que pot tenir aquest propòsit, la contrapartida que té en Nietzsche és que, atès que no distingeix els dos sentits de l'autonomia, no esbossa un nou concepte de moral intersubjectiva, sinó que la refusa en bloc. La moral li sembla exclusivament cosa dels febles, dels «animals de ramat». D'altra banda, Nietzsche insinua que l'individu, si fa cas dels seus desitjos egoistes, ha d'exercir poder sobre altres. Això és una conseqüència del fet que no distingeix, en el seu concepte de voluntat de poder, entre la *potentia* i el «poder sobre».

La «moral de senyors» no representa un nou concepte de moral intersubjectiva. Els forts (els individus de la «solitària (!) espècie d'animals de presa que és l'home») «malden per separar-se tan naturalment com els febles malden per ajuntar-se; si els primers s'apleguen és sols (!) amb la perspectiva d'una acció agressiva compartida i d'una satisfacció compartida de la seua voluntat de poder».

Nietzsche, doncs, no pot veure-hi, en allò social, cap mena de sentit positiu. Als

seus ulls l'única forma vàlida o en tot cas decent d'agrupament social és aquella que serveix com a vehicle de la voluntat de poder de l'individu. (En aquest punt difereix extremament de Hitler). Nietzsche veu la conducta interhumana només com a conducta contra altres i no com a conducta amb altres. Tan sols de manera esparsa –al llibre cinquè d'*Humà massa humà*– féu Nietzsche l'intent d'entendre l'autonomia, considerada des del punt de vista de l'esperit lliure, en la seua funció per a la societat.

En els seus escrits tardans Nietzsche redueix tot «amb» a un «contra», fins i tot la mateixa moral tradicional: ara descriu la moral de ramat sumàriament com a moral d'esclaus, com a sotmetiment –no pas a unes normes morals, sinó als senyors. El fet que es pot respectar els valor de l'autorealització dels individus i, alhora, reconèixer un sistema de normes intersubjectives, més encara, que un component essencial de les normes hauria de consistir a reconèixer als individus, però a tots els individus, drets d'autorealització, això era per a Nietzsche en part inconcebible i en part ho considerava desmentit pel fet que la idea mateixa d'igualtat formava part de la moral de ramat.

El punt convincent del problema de partida de Nietzsche era la pregunta sobre com era possible l'emancipació de la mera acceptació de les normes. Però ja que ara hom veu els homes de ramat sotmesos no sols a normes, sinó també a senyors, per a Nietzsche semblava una cosa natural, per sorprendent que pugui semblar, de vincular indiferentment la referència al sotmetiment amb l'obediència a normes o amb l'obediència a senyors. La feblesa dels febles rau ara en el fet que aquests només saben que obeir. Ha d'haver-hi homes que

només saben que obeir i, d'altra banda, homes de voluntat forta que saben manar-se a si mateixos i que, per tant, són els que de manera innata estan cridats a fer-se obeir pels febles.

Això quadra naturalment molt bé amb la doctrina de la voluntat de poder. No sols se cercarà la legitimitat en aquest món, tot repensant-la, sinó que s'esborra i les normes passen a ser ordres.

No hi hauria estat força més plausible una altra solució? Fet i fet, el problema de la reversió de la transcendència religiosa o moral de les normes a l'autonomia no és un problema que se li plantege *al* subjecte home, sinó *als* homes —a nosaltres. Tan bon punt es considera d'aquesta manera el problema, en primera persona del plural, es pot dir: serem autònoms en la nostra relació amb les normes intersubjectives quan, en comptes d'obeir una autoritat transcendent, ens obeïm i ens manem mútuament. Cadascú atorgaria aleshores tanta autonomia als altres com a si mateix. D'aquesta manera restaria superada la contradicció que existeix per a Nietzsche entre «moralitat» (norma) i «autonomia». És clar: per a Nietzsche una solució d'aquesta mena estaria fora de lloc, a causa de la igualtat que n'és element constitutiu, i tampoc no voldria atribuir-li-la.

Ara, si Nietzsche hagués tan sols considerat aquesta possibilitat, per a rebutjar-la tot seguit, no hauria pogut procedir de manera tan sumària a propòsit de la igualtat i de les «idees modernes» que es basen en ella. Però ell pensava que la igualtat és característica de la consciència de ramat; cal refusar la demanda d'igualtat de drets perquè la igualtat era equivalent a uniformitat i mediocritat i, per això mateix, enemiga natural de tota elevació i de tota cul-

tura. Nietzsche, com tants d'altres, no va copsar l'autèntica importància de la igualtat, el seu paper en la fonamentació recíproca de les normes.

És cert que Nietzsche ens ha fet veure-hi més clar quant a la rellevància, d'un abast tan gran, del factor «contra» en les relacions intersubjectives, però hi ha quelcom de fanàtic en la insistència exclusiva en aquest factor. És molt més plausible de dir que els individus normals de l'espècie humana estan proveïts genèticament tant del motiu d'imposar-se contra altres com del motiu de voler ser amb altres. Una altra singularitat del pensament de Nietzsche és que sempre es representa la voluntat com un moviment expansiu, aparentment *ad infinitum*, i mai no pren en consideració aquell aspecte de la volició, que des d'Aristòtil ha estat el tema principal de la filosofia en les seues discussions sobre el tema, que és el capteniment reflexiu respecte de la pròpia voluntat, del qual en forma part també, aleshores, l'autolimitació.

Si mirem enrere, veiem Nietzsche com instal·lat en una mena de pendent, en la mesura que, una vegada aferrat al concepte de voluntat de poder, es mou en el marc d'un llenguatge creixentment megalomaniac. Fins a quin punt té sentit suggerir que el punt d'arribada d'aquesta línia pot ser Hitler? Personalment Hitler representa com cap altra figura de la història recent el tipus de poder pur. Se'l pot trobar repugnant i dir que no era així com s'havia imaginat Nietzsche aquell de qui escrivia a *La genealogia de la moral*: «Qualque vegada, nogensmenys, en una època més forta que l'actual, trenquívola i vacil·lant, ha de venir sens dubte a nosaltres l'home redemptor». La descripció que fa Nietzsche

ací d'aquest superhome, no s'adiu gens a Hitler, sobretot quan el filòsof el descriu com a «home del gran amor i del gran menyspreu» i com a «esperit creador». Unes altres descripcions que Nietzsche dóna del superhome (gran força de voluntat, manca total de miraments), en canvi, sí que s'hi adiuuen, i ben bé.

Però fem abstracció de Hitler com a persona. Quina relació hi ha entre les idees de Nietzsche i les concepcions de Hitler? En aquest punt sembla adient distingir, tant en l'un com en l'altre, les seues idees al·lucinades de les seues teories del poder. Tant en Nietzsche com en Hitler hi havia una idea que ocupava un lloc central en els seus sistemes, una idea que en podem dir, en sentit literal, esbojarrada: en Hitler és la representació «del» jueu com a rival del dimoni i en Nietzsche la idea, sens dubte no menys esbojarrada, que els homes es dividien per naixença en dues classes, la dels superiors i la dels inferiors.

Totes dues idees són, quant al contingut, molt diferents, però tenen tanmateix característiques comparables. En primer lloc s'hi tracta, en tots dos casos, de premisses, que no poden ser derivades de les teories del poder; en segon lloc ambdues són teories sobre diferències «de sang» i alhora (!) de valor: tant en un cas com en l'altre es tracta de diferències entre superhomes genèticament determinats i infrahomes genèticament determinats. I en tercer lloc es derivava, tant en Nietzsche com en Hitler, de la connexió de les idees «esbojarrades» respectives amb la teoria del poder, un programa exterminista. (Nietzsche parla de l'«anihilació de milions de malaguanyats», que els superhomes hauran d'assumir.)

Tant en Nietzsche com en Hitler, doncs, el desigualitarisme no deriva tan sols de la negació de la rellevància de la moral davant el poder. Tots dos l'extremen a través de l'afirmació que hi ha una desigualtat especialment rellevant, la que separa els superhomes dels infrahomes.

La forma en què es diferencien Nietzsche i Hitler en la visió d'aquest tipus de diferència bàsica té relació naturalment amb el fet que mentre que per a Hitler el subjecte de la lluita de poder són els pobles, per a Nietzsche ho són els individus. En un sentit secundari, de tota manera, també poden ser-ho per a Nietzsche els col·lectius, i quan parla així és quan més s'apropa als plantejaments de Hitler. En els escrits tardans es refereix sovint a imminents i terribles guerres, i en la *Genealogia de la moral* de la gran lluita de «Roma contra Judea i Judea contra Roma». Els romans són ací «els forts i els nobles». «Roma —escriu Nietzsche— trobava en el jueu una cosa semblant a la mateixa antinaturalesa, quelcom d'idèntic al seu monstre antipòdic.» Només cal posar en aquesta frase en comptes de Roma «els aris», cosa bastant fàcil perquè Nietzsche ha caracteritzat abans, en aquesta mateixa secció, els nobles com les bèsties germàniques rosses, i una altra vegada estem a la vora de Hitler.

Això seria, tanmateix, errat perquè Nietzsche entén la referència als jueus, almenys en aquest lloc, no en termes racials, sinó ideològics, i quan parla de Judea pensa més aviat en el cristianisme. Però, d'altra banda, Nietzsche no pensa d'entrada en col·lectius. La diferenciació de sang, fonamental per a ell, no s'estableix horitzontalment entre pobles o races, tot i que de

vegades pot parlar dels aris d'una manera pareguda a Hitler, sinó verticalment entre els homes superiors i els inferiors.

El desigualitarisme de Nietzsche era, contràriament al de Hitler, vertical i nostàlgic. Per tal com Nietzsche mai no va oferir criteris susceptibles d'esdevenir operatius quant a qui havien de ser considerats els febles i els malaguanyats, el seu programa no era en realitat, de cap manera, realitzable. Hitler, en canvi, tenia dots de gran virtuosisme que li permeteren, al llarg d'alguns anys de destrucció esborradora, de realitzar el seu concepte de poder i alhora la seua idea esbojarrada. El desigualitarisme horitzontal, i sols aquest, constitueix en les condicions modernes una possibilitat real, perquè pot ser considerablement igualitari al si de la comunitat nacional i perquè pot beneficiar-se de la tendència, que existeix en tot poble, a l'agressivitat cap enfora. Allò que Nietzsche menyspreava com a «bogeria naciona-

lista» és, en realitat, l'única possibilitat amb què pot comptar el desigualitarisme en un món igualitari.

Probablement el hitlerisme és avui, en el sentit més estricte, lligat a la idea esbojarrada de Hitler, una cosa del passat. Però l'antitigualitarisme horitzontal com a tal, que Hitler representà, perviu encara avui, amb tota la tendència destructiva que li és pròpia. També a Alemanya provoquen de bell nou els escamots antiigualitaris la por i l'horror. Imaginem que en comptes de procedir contra els estrangers, ho feren contra «els febles i els malaguanyats»! ¿Cal concedir una bonificació especial a Nietzsche pel fet que aquesta agressió, a diferència de l'adreçada contra els estrangers, fou impedita ben aviat per la sana ira popular? Fins i tot Hitler es va veure obligat a suspendre el seu «programa d'eutanàsia» intraalemany. □

Traducció de Gustau Muñoz